

František Šmahel
 ŽIVOT A DÍLO
 JERONÝMA PRAŽSKÉHO
 Zpráva o výzkumu

Praha (Argo) 2010, 424 str.

Nová monografie o Jeronýmovi Pražském z pera našeho předního historika a nejvýraznějšího interpreta husitství Františka Šmahela shrnuje výsledky autorova více než čtyřicetiletého výzkumu. Na jeho počátku stojí populární knižička s podtitulem *Život revolučního intelektuála*,¹ v průběhu dalších let byly jeho výsledky dále prohlubovány i zpřesňovány v mnoha dílčích průzkumných sondách (souhrnně viz str. 347–348 recenzované knihy). Pomyslným vrcholem bylo kritické vydání Jeronýmova dosud nevydaného rukopisného díla v prestižní ediční řadě belgického nakladatelství Brepols *Corpus christianorum – Continuatio mediaevalis*, k němuž Šmahel přispěl značnou měrou a doprovodil jej brilantním německým úvodem.² Z této německé verze recenzovaná kniha do značné míry vychází, jistým způsobem ji však překračuje. Rozšířené české vydání s podtitulem *Zpráva*

o výzkumu se zdá být vyvrcholením a uzavřením Šmahelova dlouholetého bádání. Zároveň je však další ouverturou, protože nastoluje nové interpretační paradigma v bádání o muži, který vždy stál, možná rovněž zásluhou většiny dřívějších interpretů, jaksi ve stínu svého známějšího druha i přítele M. Jana Husa.

František Šmahel patří k našim nejvýznamnějším a v zahraničí nejrespektovanějším znalcům husitství. V celé řadě svých dřívějších základních průkopnických studiích podnikl i mnoho podrobných zkoumání na poli filosofické medievisťky, v nichž sledoval doktrinální a filosofické křivky vývoje na pražské universitě.³ Tváří v tvář Šmahelovu monumentálnímu, vícevrstvému dílu a jeho nové monografii pak čtenář často pošilháva po dřívě publikovaných článcích, studiích i knihách, aby proti novým interpretacím současného Františka Šmahela využil jeho dřívější stanoviska i závěry.⁴ Takového postupu jsem se však (snad kromě jediného případu) zdržel. Značné nároky na čtenáře klade rovněž autorova detailní znalost sekundární literatury.

Přes uvedené obtíže se pokusím o kritický dialog s touto knihou, zvláště s některými kapitolami druhé části,

¹ F. Šmahel, *Jeroným Pražský*, Praha 1966.

² Jeroným Pražský (Hieronymus de Praga), *Quaestiones, polemica, epistulae*, in: *Corpus Christianorum. Continuatio Mediaevalis*, 222, vyd. G. Silagi – F. Šmahel, Turnhout 2010, str. xi–cxxviii.

³ Reprezentativní, i když do značné míry selektivní, je výbor F. Šmahel, *Die Prager Universität im Mittelalter. The Charles University in the Middle Ages*, Leiden – Boston 2007.

⁴ Patrně asi nejvíce k monumentální fresce F. Šmahel, *Husitská revoluce*, I–IV, Praha 1995–1996, a k její německé mutaci F. Šmahel, *Die Hussitische Revolution*, I–III, Hannover 2002.

kteřé rekonstruuji jednu z pozoruhodných etap dějin českého myšlení a zároveň upozorňují na úzkou provázanost se středoevropskými dějinami pozdně středověké filosofie.

Šmahelova kniha je rozvržena do tří nestejně dlouhých partií. Po úvodním zamyšlení (11–13)⁵ následuje nejrozsáhlejší první část (nazvaná „Curriculum vitae“), jež rekonstruuje Jeronýmův život na základě dochovaných dokumentů (15–160) a která dále obsahuje tři exkursy o Jeronýmových aktech kostnického procesu, poněkud odlehčené zamyšlení nad okolnostmi Jeronýmovy cesty do Jeruzaléma, interpretaci Niemovy opožděné polemiky o původu Slovanů a Germánů, spolu se dvěma krátkými přílohami obsahující související latinské texty. Jeronýmův životopis je psán vybroušeným esejistickým stylem. Šmahel ukazuje své jedinečné interpretační schopnosti, když si všímá i zdánlivě nevýznamných podrobností, strohých, suchopárných inkvizičních i koncilních akt, záznamů děkanských knih a dalších dokumentů. V živých konturách je načrtnut osud „nonkonformního intelektuála“ (89) od jeho universitního studia v Praze (15–21) a stipendijního pobytu v Oxfordu (21–27) k provokativním výstupům při propagaci Wyclifova myšlení v Paříži, v Kolíně nad Rýnem a v Heidelbergu (27–34). Značná pozornost je věnována několika návratům do Prahy, obzvláště událostem před vydáním kutnohorského dekretu v r. 1409, s připomenutím Jeronýmova nestandardního řečnického výstupu na universitním kvodlibetu M. Matěje z Knína před zraky početného brabantského

poselstva i staroměstských konšelů, který doprovodila jedinečná pohotová gesta (35–46). Nastíněny jsou okolnosti i etapy vídeňského procesu (49–53, 61–63). Pečlivá je rekonstrukce průběhu Husova kvodlibetu v roce 1411 se zmínkou o závěrečných Jeronýmových vavřínech vítězství i s možnou překvapivou narážkou na jeho náklonnost k ženám (53–57). Zajímavé jsou zmínky o jeho agitační činnosti v jižních Čechách i v pražských odpuškovských bouřích z května 1412, spojující články s komunitou studentů či bratří z koleje Jerusalém i další jeho provokace na českém venkově (58–61, 68–69). Překvapivě v novém světle se ukazují Jeronýmovy úzké styky a kontakty s českou šlechtou (zvláště s Lackem z Kravař) i jeho neformální diplomatická role při cestách do Polska (63–67, 70). Strhující je popis krátkého pobytu i útěku z Kostnice, poté osudové uvěznění u českých hranic, příprava a průběh kostnického procesu, Jeronýmovo prohlášení, odvolání, veřejné slyšení a obhajoba na koncilu, spolu se závěrečným dramatickým líčením mučednické smrti za kostnickými branami (72–89).

Druhá část, jež je skromně nazvána úvodem (prolegomena) k pražské kontroverzi o *universalialia realia* (161–238), překvapuje změnou stylu, který není již natolik sevřený, a také některými digresemi působí místy značně neučesaným dojmem. Nejprve z širšího hlediska přibližuje středověké spory o obecninách, a to s přihlédnutím k výskytu citátů v Jeronýmových filosofických textech (162). Krátce nastiňuje život a dílo anglického filosofa

5 Čísla v závorkách odkazují k paginaci recenzovaného svazku.

a theologa Jana Wyclifa. V této biografické črtě zdá se být Šmahel opět jako ryba ve vodě, i když literární styl této části je přece jenom jiný než v první části (170–173). Věnuje se i Wyclifovým názorům na obecniny a ideje z traktátů *De universalibus*, *De materia et forma* a dalších textů (173–179), s upozorněním na jejich vliv a provázanost s biblickou hermeneutikou i politickou filosofií (176, 179). Vrcholem druhé části jsou podle mého názoru následující kapitoly (kap. 3–5). Třetí kapitola hutným způsobem shrnuje na základě pramenů počátky pražských diskusí o *universalia realia*, a to zmínkami o buridanovské komentářové tradici, o působení Jindřicha Tottinga z Oyty a jeho žáků, o kritice Wyclifa v komentáři k *Sentenciám* Mikuláše Bicepse, o recepci anglické logiky na pražské universitě i o počátcích transformativní recepcce Wyclifova myšlení u mistrů českého národa, zvl. u Stanislava ze Znojma (179–190). Přibližuje také protireakce cizích mistrů v polemických textech Jana Arsena z Langfeldu i Jana z Münsterberku. Čtvrtá kapitola zevrubně rekonstruuje pojetí obecnin Štěpána z Pálče a M. Jana Husa (191–200). Pátá kapitola sleduje další vliv i recepci Wyclifova myšlení u některých příslušníků z řad mladší generace českých mistrů, spolu se stručným vylíčením Jeronýmových vlastních ideových střetů o obecniny na pařížské Sorbonně i na universitách v Kolíně nad Rýnem a v Heidelbergu (201–207). Za nejzávažnější považuji právě tento Šmahelův náčrt počátků pražského sporu poukazující na

pestrou „rozdruženost pražských diskusí o univerzáliích“ (189–190). Využívá zde své jedinečné znalosti nevydaných rukopisných pramenů, jejichž soupis sám před více jak třiceti lety pořídil.⁶ V této partii rovněž reviduje své dřívější názory o údajném nálezu Jeronýmovy knihovny. V příloze pak přináší cenný index autorů citovaných v textech Jeronýma Pražského (214–217). Třetí rozsáhlá část podává komentovaný soupis dochovaných děl M. Jeronýma Pražského s jejich rukopisným zachováním, moderními vydáními i přehledem sekundární literatury, jenž je na konci knihy doplněn stručným přehledem bádání (239–341). Takový je podrobný obsah všech částí.

Přes svůj nesporný význam obsahuje Šmahelova monografie bohužel i některé nepřesnosti a patrná nedopatření. Často je to způsobeno tím, že ačkoli je Šmahel vynikajícím historikem, není historikem filosofie či filosofem. Některé nepřesnosti jdou také na vrub špatné redaktorské i korektorské práci nakladatelství. Zmíním pouze několik nejkřiklavějších případů. Podivně působí nejednotný úzus v uvádění vlastních jmen některých u nás méně známých středověkých filosofů. V některých případech jejich jména i příjmení zůstávají v latinské formě, v jiných jsou násilně počeštěna, jakkoli je někdy obtížné dát jedné či druhé variantě přednost. A tak je možné na stránkách knihy narazit na Aegidia Romana (kupř. 169, tento výskyt není uveden v rejstříku jmen) i na karmelitána Jana Kynynghama (176). Hybridem je Petr Aureolus (169) a asi nejzvláštnější je

⁶ F. Šmahel, *Verzeichnis der Quellen zum Prager Universalienstreit 1348–1500* (= *Verzeichnis*), in: *Mediaevalia Philosophica Polonorum*, 25, 1980.

podle mého názoru užití jména Jindřicha z Gandu (204). Za ním se skrývá, podle kontextu uvedených theologů i filosofů z druhé poloviny 13. století (Bonaventura, Tomáš Akvinský, Durandus de Saint-Pourçain), patrně Jindřich z Gentu (lat. Henricus de Gandavo či Gandavensis). Místy čtenáře překvapí nečeské přivlastňovací tvary vlastních jmen, namátkou kupř. „V zásadě se tak přidržel Aristotela a jeho komentátora Averroese“ (189). Upouštím zde od dalšího podrobnějšího výčtu, který by byl však poměrně dlouhý.

Nikde v Gersonových vydaných dílech nenacházím Šmahalem citovaný text *Proti všetečné zvědavosti studentů* (*Contra vanam curiositatem studentium*) (29, 204). Ve třetím svazku kritického vydání souboru Gersonových děl nalézám pouze kázání pronesené na verše z Markova evangelia (*Mk 1,15*) z listopadu roku 1402 známé pouze jako *Proti podivnostem studentů* (*Contra curiositatem studentium*).⁷ Šmahel patrně odkazuje na tento text, avšak zdá se mi, že ve svém rozboru nedoceňuje jeho význam. V tomto kázání, které pronesl

v auditoriu theologické fakulty, Gerson ostře napadl přívržence Platóna, pro něž použil souhrnného označení *formalizantes*.⁸ Toto označení souvisí s jistou standardizací v označování filosofických škol či doktrinálních směrů, jež postupně vykrystalizovala v průběhu 14. a 15. století (např. *nominales* či *terministe* byly považovány za přívržence Hérakleita z Efesu a Epikúra, myslitelé navazující na odkaz Tomáše Akvinského a Alberta Velikého za žáky Aristotela a Boethia, filosofové a theologové rozvíjející dědictví Jana Dunse Scota označováni jako *formalizantes* a považováni za přívržence Platóna).⁹ Gerson pod tento pojem zahrnuje poměrně různorodou skupinu myslitelů, jež kritizuje. Varovné gesto je namířeno proti těm, kteří rozvíjejí Platónovu teorii abstraktního poznání. Na jejím základě abstrahují podstaty (*quidditates*), aby podle podobnosti vlastností přirozených věcí kladli mimo duši a věčného Boha separované či věčné ideje věcí, ideu dobra, a uznávají rovněž reálnou existenci obecnin.¹⁰ Přestože Gerson za původce těchto kuriozit označuje Jana Dunse Scota a Jana

⁷ Jan Gerson (Jean Gerson), *Contra curiositatem studentium*, in: *Œuvres complètes*, III, vyd. P. Glorieux, Paris – Tournai – Rome – New York 1962, str. 224–249. Stručně o tomto kázání viz B. P. McGuire, *Jean Gerson and the Last Medieval Reformation*, Pennsylvania 2005, str. 134–135.

⁸ Jan Gerson (Jean Gerson), *Contra curiositatem studentium*, III, 241.

⁹ Stručně ze syntetického hlediska např. viz H. Oberman, *Via Antiqua and Via Moderna, Late Medieval Prolegomena to Early Reformation Thought*, in: A. Hudson – M. Wilks, *From Ockham to Wyclif*, Oxford – New York 1987, str. 445–463; dále M. J. F. M. Hoenen, *Via Antiqua and Via Moderna in the Fifteenth Century, Doctrinal, Institutional, and Church Political Factors in the Wegestreit*, in: R. L. Friedmann – L. O. Nielsen, *The Medieval Heritage in Early Modern Metaphysics and Modal Theory, 1400–1700*, Dodrecht 2003, str. 9–36.

¹⁰ Jan Gerson (Jean Gerson), *Contra curiositatem studentium*, III, 246.

¹¹ Tamt., III, 239.

de Ripu,¹¹ na základě doktrinální rekonstrukce bylo prokázáno, že místo na Jana Dunse Scota míří Gersonova kritika jednoznačně na Františka Mayronis. V jeho stopách kráčel zmíněný Jan de Ripa i další jeho následovníci ze sedmdesátých a osmdesátých let 14. století, kteří dále rozvíjeli koncept formální distinkce (*distinctio formalis*).¹² Toto „nálepkování“ je zároveň součástí určitých intelektuálních a filosofických trendů druhé poloviny 14. století, jež můžeme sledovat na pařížské universitě a které jsou charakteristické hlavně svým příklonem k tradicionalismu i značně eklektickým charakterem myšlení.¹³ Sílí a prosazují se názory o odlišnosti i oddělenosti filosofie od teologie. Jako rozdílné disciplíny mají proto odlišná východiska i závěry.¹⁴ Důvody Gersonových ostrých i negativních postojů vůči Jeronýmovi je třeba hledat nejenom v jeho konservatismu, a zároveň příklonu k nominalismu či konceptualismu, ale právě

v rozdílném chápání vztahu teologie a filosofie, které od sebe jako disciplíny striktně odděluje. V uvedeném kázání se zmiňuje o kuriozitách vedoucích k doktrinálním omylům, které nejsou v theologickém diskursu přípustné, a varuje před jejich užíváním. Gersonovy základní postoje jsou tedy v přímém opaku oproti Jeronýmovým filosofickým východiskům. Nejvýrazněji je tato opozice patrná vzhledem k Jeronýmovým racionálním pokusům zdůvodnit, např. svým štítem víry (*scutum fidei*), základy trojičního dogmatu. Uvedené doktrinální postoje stojí zároveň v pozadí obou kostnických procesů. Tolik ke Gersonovu textu a jeho obecnějšímu kontextu v konkurenčním „sporu cest“ (Wegestreit).

Druhá interpretační nesrovnalost spočívá v tvrzení, že „*mundus archetypus* byl příznačným atributem celé platónské školy“ (39). Vilém Herold již ve své základní studii (a později v mnoha dalších) upozornil, že čeští radikální

¹² Z. Kaluža, *Les querelles doctrinales à Paris, nominalistes et realistes aux confins du XIVe et XVe siècles*, Bergamo 1988, str. 50–62; naposledy M. J. F. M. Hoenen, „Modus loquendi platoniorum“, *Johannes Gerson und seine Kritik an Platon und den Platonisten*, in: *The Platonic Tradition in the Middle Ages, a Doxographic Approach*, vyd. S. Gersh – M. J. F. M. Hoenen, Berlin – New York 2002, str. 333. Ke konceptu formální distinkce podrobně viz H. Möhle, *Formalitas und modus intrinsecus. Die Entwicklung der schotistischen Metaphysik bei Franciscus de Mayronis*, Münster, 2007, str. 74–113; stručný vývoj dějin scotismu podává S. Sousedik, *Jan Duns Scotus, doctor subtilis a jeho čeští žáci*, Praha 1989, str. 143–148; týž, *Filosofie v českých zemích mezi středověkem a osvícenstvím*, Praha 1997, str. 28–33.

¹³ W. Hübenner, *Der Theologisch-philosophische Konservatismus des Jean Gerson*, in: A. Zimmermann (vyd.), *Antiqui und moderni. Traditionsbewußtsein und Fortschrittsbewußtsein im späten Mittelalter*, Berlin – New York 1974, str. 171–200.

¹⁴ Jistou předehrou tohoto tradicionalistického tažení je kontroverze z druhé poloviny osmdesátých let 14. století mezi Petrem z Ailly a Janem z Monzónu o hermeneuticky korektní interpretaci Tomáše Akvinského, podrobná rekonstrukce viz S. Müller, *Pierre d'Ailly und die ‚richtige‘ Thomas-Interpretation. Theologisch-hermeneutische Prinzipien als Grundlage des Wegestreits*, in: *Traditio*, 60, 2005, str. 339–368.

realisté¹⁵ se hojným a až emfatickým užíváním tohoto pojmu odlišují od Wyclifa, který k popisu souhrnu veškerých idejí využívá spíše tradičního pojmu myslitelný svět či svět myšlení (*mundus intelligibilis*).¹⁶ Upozornil také, že u českých radikálních realistů je zmíněný pojem užit i k argumentacím v politickém a etickém diskursu. Termín pravzorový svět (*mundus archetypus*) se objevuje poprvé až v komentářové tradici k Chalcidiovu latinskému překladu Platónova dialogu *Timaios*, nejprve v poznámkách k tomuto dialogu

od Viléma z Conches známých jako *Glosae super Platonem*.¹⁷ Ve 13. století se termín objevuje u Viléma z Auxerre¹⁸ a v několika málo zmínkách v komentářích k *Sentenciám* u Bonaventury¹⁹ a Tomáše Akvinského.²⁰ Nacházíme jej zejména v Grossetestově komentáři k Aristotelovým *Prvním analytikám*, přičemž Grossetestův text byl jedním z hlavních pramenů pro Wyclifa a také pro české mistry.²¹

Nejasná a nepřesná se mi zdá formulace, že Jeroným „usiloval o svobodnou výuku platonismu“ (214),

¹⁵ Uvedeného pojmu užívám v předběžném smyslu, než bude v husitském bádání přijat přiměřenější koncept, v opozici vůči starším interpretacím a historiografickým schémataům, v nichž se užívá značně axiologicky zabarveného pojmu „krajní“, „výstřední“, „přehnaný“ či „extrémní realismus“; srv. k tomuto problému str. 197 recenzované knihy. Poprvé jej použil P. de Vooght, *L'hérésie de Jean Huss*, II, Louvain 1975, str. 878–879.

¹⁶ Souhrnně V. Herold, *Pražská universita a Wyclif. Wyclifovo učení o ideách a geneze husitského revolučního myšlení*, Praha 1985, k Jeronýmovi str. 210–211, shrnutí str. 230–231. Dále viz V. Herold, *Wyclifova filozofie a platónské ideje*, in: *Filosofický časopis*, 33, 1985, zvl. str. 91–92; rovněž V. Herold, *K otázce tzv. pravzorového světa v husitství a u Komenského*, in: *Studia Comeniana et historica*, 15, 1985, str. 12–14; od celkového výčtu zde vzhledem k jeho rozsahu upouštím, bylo by možné uvést ještě dalších osm studií v rozmezí mezi roky 1986 až 2002.

¹⁷ K české rukopisné tradici tohoto textu srv. Ě. Jeaneau, *Plato apud Bohemos*, in: „*Tendenda Vela*“. *Excursions littéraires et digressions philosophiques à travers le moyen âge*, Turnhout 2007, str. 350–352.

¹⁸ Vilém z Auxerre (Guillelmus Altissiodorensis), *Summa aurea*, II,1,1–2, vyd. J. Ribaillier, Roma – Paris 1980, str. 12–21.

¹⁹ Bonaventura, *Commentaria in quattuor libros Sententiarum*, I,6,3 (*Op. omn.* 1,130B), I,27,2,4 (*Op. omn.* 1,490A).

²⁰ Tomáš Akvinský, *Scriptum super libros Sententiarum*, I,2,3,1,4,1, vyd. P. Mandonnet, Paris 1929, str. 98.

²¹ Robert Grosseteste, *Commentarium in Posteriorum analyticorum libros*, vyd. P. Rossi, in: *Corpus Philosophorum Medii Aevi*, 2, Firenze 1981, str. 139–140; k rukopisnému zachování tohoto textu u nás srv. F. Šmahel, *Verzeichnis*, str. 98. Uvedená pasáž je citována i v komentáři k Wyclifovu traktátu *De universalibus* připisovanému Štěpánovi z Pálče, viz *Commentarius in De universalibus Iohannis Wyclif Stephano de Palecz ascriptus*, vyd. I. J. Müller, Praha 2009, str. 119–120. Odvolává se na ni také kupř. i Jeroným Pražský (Hieronimus de Praga), *Quaestio duplex de formis universalibus*, in: *Corpus Christianorum. Continuatio Mediaevalis*, 222, vyd. G. Siliagi – F. Šmahel, 15,8–11; týž, *Quaestio de mundo archetypo*, in: tamt., 165,73–74.

opírající se o studii Zenona Kałuzy.²² Kałužovo shrnutí upozorňuje pouze na Jeronýmovu „čtetbu *Timaea*“ (lecture de *Timée*) a připouští dále možnost určitého vlivu tohoto textu v kroužku a v diskusích pražských realistů. Doposud nemáme jasná či prokazatelná svědectví, na jejichž základě by bylo možné formulovat citovaný závěr. Již před Jeronýmem nazvali Platóna „nejbožštějším“ (*Plato divinissimus*) ve svých rekomendacích Mikuláš z Lito-myšle a Jenek Václavův z Prahy. Vliv textu Viléma z Conches *Glosae super Platonem* byl prokázán již u starších mistrů českého národa, Stanislava ze Znojma a Štěpána z Pálče.

Za poměrně velký nedostatek recenzovaného textu považují to, že některé dlouhé citáty či termíny nejsou vůbec přeloženy z latiny do češtiny. Čtenář tak nemá možnost sledovat nerušeně autorovu interpretaci. U některých

výkladů se čtenář nemá šanci dozvědět, jaká stanoviska daný autor zastával či odmítl. Konkrétně kupř. při výkladu obsahu jedné z kvestií o idejích Jana Arseny z Langenfeldu se nedozvíme, jakých názorů se „mistry přidržel“ (186) a které popřel.²³

Druhá část knihy, a zejména její třetí kapitola, otevírá rovněž obecnější metodologické otázky týkající se pramenů rekonstruujiících tyto spory. Ve Šmahelově více než třicet let starém zpracování pramenů pražských rozepří o *universalia realia*, jež je páteří jeho výkladu, se můžeme setkat s tímto metodologickým rozdělením či rozvržením zachovaných rukopisů: filosofická díla Jana Wyclifa, texty a traktáty týkající se obecnin, výklady ke korpusu logických spisů, k přírodní filosofii, k metafyzice a ještě další tematicky související díla či dílka.²⁴ Toto je dnes již tradiční historické pole dokumentů

Níže ještě připomenu tento tradiční citát Grossetestova textu v jedné z kvestií Jana Arseny z Langenfeldu.

²² Z. Kałuza, *Jérôme de Prague et le Timée de Platon*, in: *Archives d'histoire doctrinale et littéraire du Moyen Âge*, 61, 1994, str. 93.

²³ Srv. Johannes Arsen de Langevelt, *Utrum ydee aliqua ratione cogente propter generationem rerum naturalium sunt ponende*, q. 9 (Stralsund Stadarchiv HN NB 24, fol. 222va–223va). Ve třetí poznámce úvodu Arsenovy kvestie jsou předloženy dvě definice Platónovy ideje. V prvním případě je idea, s odvoláním na Seneku, Eustratia z Nikaie a Grossetesta, definována jako věčná mysl (*mens aeterna*) ve vztahu k věcem. Ve druhém případě je označena, s odkazem na Aristotela, jako společná přirozenost (*natura communis*) spjatá vztahem účasti s individui či přítomná v nich jako jedno v mnohém. Právě tyto dvě definice popírá finální konkluze kvestie. Arsen uznává existenci idejí jako separovaných entit i jejich význam pro stvoření, popírá však, že by idea jako věčná mysl (*mens aeterna*) a jako společná přirozenost (*natura communis*) existovala nutně (*necessario*) kvůli stvořeným jsoucnům. Cílem jeho analýzy je prověřit i skutečnou autenticitu některých názorů na ideje, jež se o Platónovi tradují a kolují v různých zprávách i komentářích. Podrobněji jsem se rozborem této Arsenovy kvestie a jeho nepřímé polemiky s M. Matějem z Janova zabýval ve své studii *Regula generalis, principalis, prima veritas, k doktrínálním aspektům filosoficko-theologického principu M. Matěje z Janova* (v tisku).

²⁴ F. Šmahel, *Verzeichniss*, str. 188–189.

užívaných k rekonstrukci celé polemi-
ky. Šmahel však nově zmiňuje i ná-
zory na ideje a na obecniny Jindřicha
Tottinga z Oyty z pařížské trinitární
kvestie, pocházející z jeho komentáře
k *Sentencím* (180), dále významný kom-
entář jeho žáka Konráda ze Soltau²⁵
i jeho konkurenta Mikuláše Bicicipita
(182–183), v němž kupř. jedna z kves-
tíí první knihy je přímo věnována pro-
blematicke idejí (*An ideae sunt ponen-
dae in Deo et per quem modum*).²⁶ Do
této řady komentářů je možné zařadit
i Husovu lecturu na *Sentence*, jež by si
zasloužila určitě větší pozornosti, než
jaké se jí doposud dostalo.²⁷ Šmahel

tedy oproti svému dřívějšímu soupisu
rozšiřuje historické pole dokumentů
o komentářovou tradici k Lombarské-
ho *Sentencím* a naznačuje nový směr
pro další bádání i výzkum.²⁸ Stranou
však nesmí zůstat ani jiní autoři a je-
jich texty (např. Tomáš Akvinský, Jil-
jí Římský či pouze okrajově zmíněná
komentářová tradice *Knihy o příčinách*
apod., i když již dnes jsou přístupné
kupř. některé texty Františka Mayronis
vydané i s přihlédnutím k pražským
rukopisům).²⁹ Doposud neprobádané
texty bude nutné podrobně prozkou-
mat a popsat jejich roli v pražských
diskusích.³⁰ Domnívám se, že teprve

²⁵ Seznam zachovaných rukopisů tohoto komentáře viz F. Stegmüller, *Repertorium commentariorum in Sententias Petri Lombardi*, I, Würzburg 1947, str. 73–75; V. Doucet, *Supplément au Répertoire de M. Frédéric Stegmüller*, str. 27. Vydány jsou některé kvestie první knihy, viz M. Markowski, *Das Problem „An Deus sit in praedicamento substantiae“ im Sentenzenkommentar des Konrad von Soltau*, in: L. Scheffczyk – W. Dettloff – R. Heinzmann (vyd.), *Wahrheit und Werkündigung*, I, München 1967, str. 639–649; hlavně však srv. *Edycja kwestii I–IX i XI–XXI Komentarza Konrada z Soltova do I księgi Sentencji Piotra Lombarda*, vyd. Z. Chmylko – S. Obszyński – J. Świerkosz – J. Judycka, in: *Acta Mediaevalia*, 5, 1989, str. 5–142.

²⁶ Cit. dle seznamu podle W. Zega, *Zname i niezname dzieła Mikolaja Bicespsa*, in: *Studia Mediewistyczne*, 24–25, 1999–2000, str. 218; a W. Zega, *Filozofia Boga w Quaestiones Sententiarum Mikolaja Bicespsa*, Warszawa 2002, str. 95, 176.

²⁷ J. Sedlák, *Pramen Husovy Lektury na III. knihu Sentencí*, in: *Studie a texty k náboženským dějinám českým*, I, Olomouc 1914, str. 436–449; týž, *Husova Lektura na Sentence*, in: *Studie a texty k náboženským dějinám českým*, II, str. 531–536; dále F. M. Bartoš, *Hus' Commentary on the Sentences of Peter Lombard*, in: *Communio viatorum*, 2, 1960, str. 145–157.

²⁸ Jejich stručný přehled pro pražskou universitu viz J. Tříška, *Sententiarum Pragenses*, in: *Mediaevalia Philosophica Polonorum*, 13, 1968, str. 100–110; základním, avšak dnes již značně nevyhovujícím přehledem je F. Stegmüller, *Repertorium commentariorum in Sententias Petri Lombardi*; jako doplněk viz V. Doucet, *Commentaires sur les Sentences, Supplément au Répertoire de M. Frédéric Stegmüller*, Firenze 1954. Na nové a aktualizované verzi v současnosti pracuje Jorge Uscatescu Barrón (Raimundus-Lullus-Institut, Freiburg i. Br.).

²⁹ Srv. František Mayronis (Franciscus de Mayronis), *Der Tractatus de transcendentibus des Franciscus de Mayronis*, vyd. H. Möhle, Leuven 2004; týž, *De esse essentiae et existentiae*, vyd. M. Lánský – R. Mašek – L. Novák – S. Sousedík, in: *Studia Neoaristotelica*, 2, 2005, str. 271–322.

poté bude možné přesněji uvidět pestrobarevnou mozaiku pražských diskusí a rozepří, jež svým významem ovlivnily filosofický vývoj v celé střední Evropě.

Závěr mé recenze je i přes některé výhrady jednoznačný. Šmahelova monografie se řadí k zásadním textům v moderním husitském bádání a významným způsobem obohacuje naše znalosti o životě a literárním díle Jeronýma Pražského. První a třetí část zůstane interpretačním paradigmatem přinejmenším do té doby, než některý z interpretů zpřesní či jinak zásadním způsobem zformuluje nové syntetické závěry, případně se mu podaří nalézt a zpřístupnit nové významné rukopisy. Pro českého čtenáře je významná

zvláště třetí část monografie, komentovaný soupis celého doposud známého Jeronýmova literárního díla. V částečně rozšířené podobě se mu dostává do rukou cenná součást seznamu z kritické edice, která je vzhledem ke své ceně v českých knihovnách poměrně dost těžko přístupná. Šmahel otevřeně přiznává, že přenechává „zevrubnou interpretaci Jeronýmova filozofického učení svým nástupcům“ (259). Podrobné shrnutí Jeronýmova filosofického myšlení zůstává stále budoucím úkolem. Pro českou filosofickou medievalistiku je jeho kniha zavazujícím dědictvím i významným podnětem k další práci.

Martin Dekarli

³⁰ Jedná se hlavně o transmisi latinských překladů a komentářů ke *Corpus aristotelicum* spojenou se jmény Jana Buridana a Marsilia z Inghenu do Vídně, Krakova, Lipska atd., recepci anglické logiky na pražské universitě – texty Richarda Billinghama, Jana Hollandrina, Jana Tarteise a také dalších logických příruček.